

บทที่ ๑

บทนำ



ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาพมีความสำคัญต่อมนุษย์มาตั้งแต่ครั้งสมัยดึกดำบรรพ์ มนุษย์ใช้ภาพและสัญลักษณ์ เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกันก่อนสื่ออื่นใด ต่อมาเมื่อมนุษย์ได้ประดิษฐ์คิดค้นตัวอักษร ขึ้นเพื่อใช้บันทึกความทรงจำ เพื่อใช้แทนคำพูด ตลอดจนเพื่อใช้ติดต่อสื่อสาร จนบังเกิด ประโยชน์แก่มนุษยชาติอย่างมากมายมหาศาลแล้วนั้น ภาพก็ยิ่งมีความสำคัญควบคู่กันมา กับ ตัวอักษร และนับวันความสำคัญของภาพ กับความสำคัญของตัวอักษร ก็จะมีขึ้น ประโยชน์ แก่มวลมนุษย์เพิ่มมากขึ้น<sup>๑</sup>

ภาพมีชื่อเรียกต่างกันไปตามลักษณะของการใช้ ภาพที่เขียนขึ้น หรือจัดทำขึ้น สำหรับใช้ประดับและประกอบเนื้อเรื่องในหนังสือ ทำให้หนังสือน่าอ่าน น่าสนใจ รวมทั้ง สามารถอธิบายเรื่องราวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เรียกว่า ภาพประกอบหนังสือ ภาพประกอบหนังสือ เป็นสื่อสากลที่ช่วยนำความรู้ลึกซึ้งคิด จินตนาการ มาสู่ผู้อ่านซึ่งมีความแตกต่างกันในด้าน ภาษาให้บังเกิดความเข้าใจที่ตีขึ้นได้ นอกจากนั้น ยังเป็นสื่อที่ช่วยให้ภาษาเขียนมีความหมาย ชัดเจนมากขึ้นด้วย ภาพประกอบและคำที่มีความผสมกลมกลืนกันเป็นอันดีย่อมจะช่วยให้มนุษย์ สามารถสื่อสารกันได้บรรลุผลตามความประสงค์<sup>๒</sup>

<sup>๑</sup> ประยูร จรรยาวัช, "การเขียนภาพประกอบ", ใน รายงานการสัมมนา เรื่องหนังสืออ่านสำหรับเด็ก กลุ่มอายุ ๑๑-๑๖ ปี (พระนคร: กรมวิชาการ กระทรวง ศึกษาธิการ, ๒๕๑๐), หน้า ๑๖๑.

<sup>๒</sup> Robert Ross, Illustration Today, (Scranton, Penn.: International Textbook Co., 1963), p. 5.

ภาพเป็นหัวใจของหนังสือสำหรับเด็กที่มีความสำคัญนอกเหนือไปจาก คำ เสียง และเนื้อเรื่อง ภาพช่วยสร้างเสริมจินตนาการให้กับเด็ก ช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจ และ ชื่นชอบให้เด็กสนใจ อยากดู อยากอ่านหนังสือ ทั้งนี้เพราะภาพสามารถอธิบายความหมายได้ อยู่ในตัว เพียงดูภาพเด็กก็พอที่จะเข้าใจได้โดยไม่ต้องอาศัยคำพูด หรือเขียนคำอธิบาย ประกอบมากนัก ดังที่ หลุยส์ ชอร์ (Louis Shores) กล่าวว่า "ภาพเพียงภาพเดียวก็ เท่ากับถ้อยคำถึงล้านคำ"<sup>๑</sup> การได้ดูภาพเพียงภาพเดียวจึงเท่ากับได้อ่านหนังสือที่มีผู้แต่ง ไว้เป็นเล่ม ๆ

ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กมีทั้งภาพขาวดำ และภาพสี ซึ่งเป็นทั้งภาพ ถ่าย และภาพเขียน ภาพถ่ายได้แก่ ภาพที่ได้จากการถ่ายรูปล้วน ส่วนภาพเขียนนั้น ได้แก่ ภาพที่เขียนด้วยหมึกและสี เป็นรูปร่างและลักษณะตามที่ออกแบบ อาจเป็นภาพเหมือน ภาพร่าง ภาพการ์ตูน ก็ได้<sup>๒</sup> ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กมักจะเป็นภาพเขียนมากกว่า ภาพถ่าย เพราะภาพเขียนสามารถที่จะนำไปใช้ในเรื่องต่าง ๆ ได้กว้างขวางกว่า เก็บ รายละเอียดได้ดีกว่า และสามารถอ่านได้ง่ายกว่า ภาพถ่าย<sup>๓</sup> ส่วนคุณภาพของภาพเขียน ขึ้นอยู่กับศิลปินผู้เขียนภาพเป็นสำคัญว่าจะเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาเพื่อเขียนภาพประกอบ หนังสือสำหรับเด็กโดยเฉพาะหรือไม่ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ศิลปินส่วนมากมักจะเขียนภาพตาม ที่ตนเองมีความถนัดอยู่ หรือไม่ก็เขียนเพื่อเอาใจผู้พิมพ์ ผู้จำหน่าย ตามความต้องการของ ท้องตลาด ลักษณะของภาพที่ปรากฏจึงไม่เหมาะสมกันกับเนื้อเรื่อง ไม่ตรงกับบรรยากาศ

---

<sup>๑</sup>Louis Shores, Instructional Materials (New York: Ronald Press Co., 1949), p. 190 " . . . One picture as one million words . . . "

<sup>๒</sup>สนั่น ปัทมะพิน, การเรียงพิมพ์ (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๓), หน้า ๖๐.

<sup>๓</sup>Robert M. W. Travers, "The Transmission of Information to Human Receivers," Audio Visual Communication Review 12 (Winter 1964): 373-385.

ของห้องเรื่อง ทำให้เรื่องขาดอารมณ์ และขาดความรู้สึกที่ตีไป<sup>๑</sup> ซึ่งส่งผลทำให้เด็กเสื่อมศรัทธาและไม่อยากอ่านหนังสือได้ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับปัญหาดังกล่าว จึงคิดว่า น่าที่จะได้มีการศึกษาถึงความคิดเห็นของศิลปินผู้เขียนภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กว่า ภาพเขียนที่นำมาใช้ประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ๓ ลักษณะ คือ ภาพการ์ตูน ภาพลายเส้น และภาพสีน้ำ ภาพลักษณะใดมีความเหมาะสมกับเนื้อเรื่องของหนังสือสำหรับเด็กแต่ละประเภท มากหรือน้อยเพียงใด นอกจากนี้ควรศึกษาถึงประวัติ วัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก รวมทั้งชีวประวัติและผลงานของศิลปินร่วมสมัย ซึ่งเขียนภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการเขียนภาพประกอบลักษณะต่าง ๆ ของศิลปิน ว่าภาพลักษณะใดมีความเหมาะสมกับเนื้อเรื่องของหนังสือสำหรับเด็กแต่ละประเภท ที่ระดับใด
- ๒. เพื่อวิเคราะห์ประวัติและวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน
- ๓. เพื่อวิเคราะห์ชีวประวัติ และผลงานของศิลปินร่วมสมัยซึ่งเขียนภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก

ขอบเขตของการวิจัย

ภาพเขียนที่ใช้สำหรับการวิจัยเรื่องนี้เป็นภาพเขียน ๓ ลักษณะ คือ ภาพการ์ตูน ภาพลายเส้น และภาพสีน้ำ ซึ่งนำมาเขียนประกอบเนื้อเรื่องในหนังสือสำหรับเด็กที่ได้รับ

---

<sup>๑</sup>ประยูร จรรย์วาทย์, "ภาพที่เด็กดูได้ผู้ใหญ่ดูดี," ใน รายงานการสัมมนาเรื่องการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๓๘.

การจัดกลุ่มตามพื้นฐานความต้องการของเด็ก ๑๒ ประเภท ได้แก่ บทกลุ่มเด็ก นิทานชาวบ้าน นิทานสอนคุณธรรม จินตนิยาย เรื่องลึกลับขบขัน ร้อยกรอง เรื่องเกี่ยวกับสัตว์ เรื่องสมจริง เรื่องผจญภัย นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ชิวประวัติ และสารคดี ส่วนประวัติและความเป็นมาของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ได้ศึกษาจากประวัติความเป็นมาของหนังสือสำหรับเด็ก เท่าที่ปรากฏเป็นหลักฐานนับตั้งแต่สมัยแรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๓๖๔-๒๕๒๒) ในด้านที่เกี่ยวกับ ยุคของภาพประกอบ ลักษณะของภาพประกอบ ลีขงภาพประกอบ เทคนิคในการสร้างภาพประกอบ เนื้อเรื่องของหนังสือสำหรับเด็กที่ใช้ภาพประกอบ และศิลปินผู้เขียนภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก สำหรับชีวประวัติและผลงานของศิลปินผู้เขียนภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กนั้น จะศึกษาในด้านประเภทของศิลปิน อายุ การศึกษาในสถาบันศิลปะ ความถนัดในการเขียนภาพ ผลงานการเขียนภาพประกอบและภาพประกอบที่ได้รับรางวัลของศิลปิน จำนวน ๔๐ คน ที่มีชื่อปรากฏตามประวัติและวิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ซึ่งสามารถทำการติดต่อเพื่อศึกษาชีวประวัติได้

#### สมมติฐานของการวิจัย

๑. การสร้างภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ศิลปินควรมีแนวทางในการเขียนภาพว่าภาพลักษณะใดจึงจะมีความเหมาะสมกับเนื้อเรื่องของหนังสือประเภทใด
๒. ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่ศิลปินเขียนขึ้นกับเนื้อเรื่องของหนังสือ น่าจะมีความเหมาะสมสอดคล้องกัน
๓. ภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กส่วนใหญ่ ศิลปินมักเขียนภาพขึ้นตามแนวความคิด และความถนัดของตนเอง

นิยามศัพท์

ภาพการ์ตูน

หมายถึง ภาพที่ศิลปินเขียนด้วยลายเส้นอย่างง่าย ๆ โดยคัดทอน รายละเอียดปลีกย่อย หรือความยุ่งเหยิงต่าง ๆ ออกเสีย คงไว้เฉพาะส่วนที่สำคัญของภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างอารมณ์ขัน ล้อเลียน หรือประชดประชัน ภาพการ์ตูนอาจเป็นภาพลายเส้นขาวดำ หรือสีหลายสีก็ได้

ภาพลายเส้น

หมายถึง ภาพที่ศิลปินเขียนขึ้นด้วยเส้นที่ต่อเนื่องกัน เป็นภาพเหมือนจริง ขาว ดำ เพื่อเสนอแนวความคิด ความรู้สึก หรือสร้างสิ่งที่เป็นนามธรรมให้ปรากฏเป็นรูปธรรม เป็นรูปร่างขึ้นมา โดยการใช้สื่อในการเขียนภาพด้วย ดินสอ ปากกาและหมึก ปากกา พู่กัน และหมึก พู่กันและหมึก

ภาพสีน้ำ

หมายถึง ภาพที่ศิลปินเขียนให้เป็นภาพเหมือนจริงโดยใช้สีน้ำเป็นสื่อในการเขียนภาพ ช่วยให้ภาพมีความรู้สึกที่สดใส มีบรรยากาศที่ปลอดโปร่งสบาย สมจริง และสร้างจินตนาการให้บังเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบ

หมายถึง ภาพที่เขียนขึ้นด้วยฝีมือและความรู้สึกนึกคิดของศิลปินให้ปรากฏเป็นรูปร่างลักษณะต่าง ๆ กัน คือ ภาพการ์ตูน ภาพลายเส้น และภาพสีน้ำ เพื่อใช้ประกอบเรื่องในหนังสือสำหรับเด็ก ทำให้หนังสือสวยงาม น่าสนใจ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น

ยุคของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก หมายถึง ช่วงของระยะเวลาที่มีการนำภาพประกอบมาใช้ในหนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ยุค คือ ยุคที่ ๑ ยุคไม่ปรากฏภาพประกอบ ยุคที่ ๒ ยุคภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กในโรงเรียน ยุคที่ ๓ ยุคภาพประกอบหนังสือนิทานและการ์ตูน ยุคที่ ๔ ยุคภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กก้าวหน้า ยุคที่ ๕ ยุคภาพประกอบหนังสือประกวด

**ศิลปิน** หมายถึง นักเขียนภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่เป็นผู้เขียนภาพอิสระ เขียนภาพประจำสำนักพิมพ์ของรัฐ และเขียนภาพประจำสำนักพิมพ์เอกชน ที่มีความรู้ความสามารถในการเขียนภาพ โดยอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน เช่น ความรู้ในด้านศิลปะ ความถนัดในการเขียนภาพ สำหรับนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

**หนังสือสำหรับเด็ก** หมายถึง หนังสือภาษาไทยที่ได้รับการจัดทำขึ้นสำหรับเด็กที่มีอายุระหว่าง ๓-๑๒ ปี ๓ ประเภท คือ หนังสือภาพล้วน ๆ หนังสือภาพ หนังสือประกอบภาพสำหรับเด็กให้เด็กสามารถเลือกอ่านได้เองเพื่อความเพลิดเพลินเพื่อความรู้อ หรือเพื่อใช้ประกอบการศึกษาจากเนื้อเรื่องต่าง ๆ กัน ๑๒ ประเภท คือ บทกล่อมเด็ก นิทานชาวบ้าน นิทานสอนคติธรรม จินตนิยาย เรื่องตลกขบขัน ร้อยกรอง เรื่องเกี่ยวกับสัตว์ เรื่องสมจริง เรื่องผจญภัย นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ~~ชีวประวัติและสารคดี~~

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาพประกอบหนังสือกับความสนใจของเด็ก

ฉลองชัย สุรวัดตนบุรณ์<sup>๑</sup> กล่าวว่า เด็กอนุบาลซึ่งมีระดับอายุ ระหว่าง ๓<sup>๖</sup> - ๕<sup>๖</sup> ปี มีความสนใจและชอบภาพที่เป็นภาพประดิษฐ์แรเงาหลายสีเป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ ภาพประดิษฐ์ลายเส้นสีหลายสี ภาพถ่ายสีหลายสี ภาพเหมือนจริงแรเงา สีหลายสี ภาพเหมือนจริงลายเส้นสีหลายสี ภาพถ่ายขาว ดำ และภาพเหมือนจริงลายเส้นขาว ดำ เป็นอันดับสุดท้าย และสรุปว่า เด็กอนุบาลชอบภาพสีมากกว่าภาพขาว ดำ สีจึงมีอิทธิพลต่อการเลือกภาพของเด็กอนุบาลมากกว่าแบบของภาพ

---

<sup>๑</sup>ฉลองชัย สุรวัดตนบุรณ์, "แบบและสีของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กอนุบาล" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๙๒.



สุนันท์ จุฑะศร<sup>๑</sup> ได้ศึกษาถึงความสำคัญของภาพประกอบหนังสือแบบเรียนที่มีต่อนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นในประเทศไทย พบว่า ภาพเขียนหยาบ มีรายละเอียดน้อย สามารถเข้าใจง่าย และได้รับความสนใจจากนักเรียนมากที่สุด ภาพถ่ายได้รับความสนใจปานกลาง และภาพเขียนเหมือนจริงได้รับความสนใจจากนักเรียนน้อยที่สุด ส่วนภาพสีได้รับความสนใจมากกว่าภาพขาว ดำ ภาพที่มีขนาดโตได้รับความสนใจมากกว่าภาพที่มีขนาดเล็ก ภาพเขียนหยาบเต็มหน้าได้รับความสนใจมากที่สุด

สมทรง สิตลาพันธ์<sup>๒</sup> ได้ศึกษาถึงขนาดของรูปเล่ม ขนาดของตัวอักษร ตลอดจนความสนใจของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายที่มีต่อลักษณะของภาพเขียน ภาพถ่าย ภาพการ์ตูน รวมทั้งเหตุผลในการเลือกหนังสือของนักเรียนในด้านที่เกี่ยวข้องกับขนาดตัวอักษร รูปเล่ม และลักษณะของภาพ ปรากฏว่า นักเรียนชอบรูปเล่มประเภททางตั้ง (Upright) โดยถือขนาดความกระทัดรัดของรูปเล่ม และการเปิดอ่านง่ายเป็นเกณฑ์ สำหรับลักษณะของภาพที่นักเรียนชอบนั้น นักเรียนชอบภาพเขียนแบบไทยแท้พิมพ์สอดสี ๔ สีมากที่สุด

---

<sup>๑</sup>สุนันท์ จุฑะศร, "การวิเคราะห์ความสำคัญของภาพประกอบหนังสือแบบเรียนที่มีต่อนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๔), หน้า ๔๔.

<sup>๒</sup>สมทรง สิตลาพันธ์, "การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะหนังสือที่เด็กชอบ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๔๑.

พีรบุษ ภาสุรภัทร<sup>๑</sup> พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายชอบภาพเขียนเหมือนของจริงมากกว่าภาพถ่าย เพราะภาพเขียนสามารถเก็บรายละเอียดได้ชัดเจนดีกว่าภาพถ่าย สำหรับสื่อนั้น นักเรียนชอบภาพสีหลายสีตามธรรมชาติมากกว่าภาพสีขาว ดำ รวมทั้งภาพเหมือนของจริงที่มีลักษณะตามธรรมชาติด้วย ผู้วิจัยได้สรุปว่า ความถูกต้องของคุณลักษณะของภาพ สีของภาพ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้เป็นอันมาก

เซท สเปนดลิ่ง (Seth Spaulding)<sup>๒</sup> พบว่า ภาพประกอบหนังสือที่เป็นภาพเขียน เป็นเครื่องมือในการสร้างความสนใจอย่างได้ผล ช่วยให้ผู้อ่านสามารถตีความและจดจำเนื้อหาได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งยังสามารถสร้างสิ่งที่เป็นนามธรรม ให้เป็นรูปธรรมขึ้นมาอีกด้วย ภาพประกอบจะได้ผลที่สุดถ้าภาพนั้นมีความสัมพันธ์กับชีวิตและความสนใจของผู้อ่าน รวมทั้งมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อความสะดวกในการอ่านอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับภาพประกอบหนังสือกับความสนใจของเด็กพอสรุปได้ว่า ภาพประกอบหนังสือที่เป็นภาพเขียนนั้น เด็กนักเรียนทุกระดับชั้น นับตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถม และมัธยมศึกษา ให้ความสนใจมากกว่าภาพประกอบหนังสือที่เป็นภาพถ่าย เพราะภาพเขียนสามารถเก็บรายละเอียดได้ดีกว่า อ่านได้ง่ายกว่า และเข้าใจได้ง่ายกว่าภาพถ่าย สำหรับส่วนประกอบอื่น ๆ ของภาพในแต่ละประเภท เด็กมีความสนใจแตกต่างกันไปบ้างตามระดับความสนใจ และวัยของเด็ก กล่าวคือ เด็กในระดับชั้นอนุบาลสนใจในภาพประติมากรรมที่เป็นสีสวยงาม ในขณะที่เด็กระดับชั้นประถมชอบภาพที่มีรายละเอียดน้อย และเด็กชั้นมัธยมศึกษาชอบภาพเหมือนจริง ตามลำดับ นอกจากนี้ภาพประกอบที่เป็นภาพเขียนสีหลายสีก็ได้รับความสนใจจากเด็กมากกว่าภาพประกอบที่เป็นขาว ดำ อีกเช่นกัน

<sup>๑</sup>พีรบุษ ภาสุรภัทร, "หลักเกณฑ์ในการสร้างภาพประกอบหนังสือแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓), หน้า ๑๐๐.

<sup>๒</sup>Seth Spaulding, "Research on Pictorial Illustrations," Audio Visual Communication Review 3 (Winter 1955): 33-34.



## ลักษณะของภาพเขียนที่เด็กชอบ

ลวาร์ธ โจนเจลา<sup>๑</sup> ได้ศึกษาผลดีและผลเสียจากการอ่านหนังสือการ์ตูนของเด็กชั้นประถมปลาย กล่าวว่า เด็กส่วนใหญ่ชอบอ่านการ์ตูน โดยดูทั้งรูปภาพและอ่านเรื่องตลอดเล่ม ตลอดจนอ่านคำบรรยายการ์ตูนอย่างละเอียดทุกตอน นอกจากนั้น ยังต้องการให้ตัวการ์ตูนมีหนังสือบรรยายอีกด้วย เมื่ออ่านการ์ตูนแล้ว เด็กชายรู้สึกชอบและตื่นเต้นกว่าเด็กหญิง ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า การ์ตูนที่ดี จะปลูกฝังความสนใจในการอ่านให้แก่เด็ก เราเด็กให้สนใจเขียนภาพ และก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งได้รับความรู้อย่างกว้างขวางจากการอ่านการ์ตูนอีกด้วย

ริชาร์ด เอช บลูมเมอร์ (Richard H. Bloomer)<sup>๒</sup> ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะและเนื้อหาของภาพประกอบแบบเรียนโดยใช้ภาพเขียนลายเส้น ภาพเขียนแรเงา และภาพเขียนสีน้ำ เพื่อต้องการทราบว่า นักเรียนเกรด ๔-๕-๖ ชอบภาพที่มีลักษณะเนื้อหาอย่างไร ผลปรากฏว่า เด็กชอบภาพสีน้ำมากกว่าภาพลายเส้น หรือ แรเงา ภาพสีน้ำช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการได้มากกว่าภาพลักษณะอื่น ๆ บลูมเมอร์ (Bloomer) ได้เสนอแนะว่าถ้าต้องการให้ภาพเร้าความสนใจเด็กและให้ความคิดที่เป็นจริง ควรใช้ภาพแบบลายเส้น แต่ถ้าต้องการเร้าให้เกิดจินตนาการควรใช้ภาพที่เป็นสี

---

<sup>๑</sup>ลวาร์ธ โจนเจลา, "ผลดีและผลเสียจากการอ่านการ์ตูนของเด็กชั้นประถมปลาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๔), หน้า ๗๔.

<sup>๒</sup>Richard H. Bloomer, "Children's Preferences and Responses as Related to Styles and Themes of Illustrations," The Elementary School Journal 60 (March 1960): 334-340.

รูธ เฮเลน แอมสเดน (Ruth Helen Amsden)<sup>๑</sup> ได้ศึกษาเด็กอนุบาลอายุ ๓-๔ ปี จำนวน ๖๐ คน ว่าชอบภาพลักษณะใด มากน้อยต่างกันอย่างไร โดยให้นักเรียน เลือกภาพลักษณะต่าง ๆ ๑๐ ภาพ เพื่อวัดสิ่งที่เด็กชอบ ๕ ภาพ วัดคุณค่าของสิ่งที่เด็กชอบ ๒ ภาพ และวัดลักษณะของภาพที่เด็กชอบ ๓ ภาพคือ ภาพง่ายขาวดำ ภาพเขียนเหมือนจริงสีซี และภาพประดิษฐ์สีซี ปรากฏว่า เด็กชอบภาพทุกลักษณะใกล้เคียงกัน แต่ภาพที่สร้างจินตนาการ หรือภาพเขียนง่าย ๆ ได้รับความสนใจมากกว่าภาพถ่าย และภาพเหมือนเด็กสามขวบชอบภาพจริง และเด็กห้าขวบชอบภาพเลียนแบบของจริง

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของภาพเขียนที่เด็กชอบ สามารถสรุปได้ว่า เด็กชอบภาพเขียนที่มีลักษณะง่าย ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาพการ์ตูน ภาพลายเส้น ภาพแรเงา หรือภาพสีน้ำ ก็ตาม ภาพการ์ตูนช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกตื่นเต้น และเร้าให้เด็กสนใจ การเขียนภาพ ภาพลายเส้นเร้าความสนใจของเด็ก ให้ความคิดที่เป็นจริง ส่วนภาพสีน้ำ เร้าให้เกิดจินตนาการ ดังนั้น ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก จึงควรประกอบด้วยภาพเขียนซึ่งมีลักษณะดังกล่าว คือ ภาพการ์ตูน ภาพลายเส้น และภาพสีน้ำ จึงจะช่วยให้ภาพมีความหมายสำหรับเด็ก ตรงกับความต้องการของเด็ก และช่วยปรุงแต่งหนังสือสำหรับเด็กให้มีคุณค่าอ่านมากยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

<sup>๑</sup>Ruth Helen Amsden, "Children's Preferences in Picture Story Book Variables," Journal of Educational Research 33 (April 1960): 309-312.

## การเขียนภาพประกอบหนังสือภาษาไทย

เจิมพันธ์ กอวัฒนสกุล<sup>๑</sup> กล่าวว่า ภาพประกอบในหนังสือภาษาไทยแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ภาพประกอบหนังสือประเภทตัวเขียน และภาพประกอบหนังสือประเภทตัวพิมพ์ ภาพประกอบหนังสือประเภทตัวเขียน เริ่มมีมาแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง และได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปจากภาพสองมิติ เป็นสามมิติ เพราะได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก ส่วนภาพประกอบหนังสือประเภทตัวพิมพ์มีมาแต่สมัยอยุธยาเช่นกัน ภาพประกอบหนังสือระยะแรก ๆ เป็นภาพบล็อกไม้ และได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของเทคนิคการพิมพ์ ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการช่วยปูพื้นฐานทางการศึกษาให้กับเด็ก

สันหัด ตัณฑพันธ์<sup>๒</sup> ได้ศึกษาความสามารถในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๔ พบว่า ภาพประกอบหนังสือแบบเรียนของไทยนั้น ส่วนมากเขียนขึ้นตามแนวความคิด และความถนัดของศิลปินผู้เขียนภาพประกอบหนังสือเอง โดยปราศจากการทดสอบว่า ภาพเหล่านั้นเหมาะสำหรับเยาวชนแต่ละวัยหรือไม่

จากผลการวิจัยดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ภาพประกอบหนังสือภาษาไทยมี ๒ ประเภท คือ ภาพประกอบหนังสือประเภทตัวเขียน และภาพประกอบหนังสือประเภทตัวพิมพ์ ภาพประกอบทั้งสองประเภท เริ่มมีมาแต่ครั้งสมัยอยุธยา และได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปเนื่องมาจากอิทธิพลของตะวันตก และความก้าวหน้าทางเทคนิคการพิมพ์ ภาพประกอบหนังสือ

<sup>๑</sup>เจิมพันธ์ กอวัฒนสกุล, "ภาพประกอบในหนังสือไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖);

หน้า ๒๑๑-๒๑๔.

<sup>๒</sup>สันหัด ตัณฑพันธ์, "สำรวจความสามารถในการอ่านของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๔ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๓), หน้า ๓.

สำหรับเด็กมีความสำคัญต่อการศึกษาเป็นอันมาก แต่ศิลปินผู้เขียนภาพประกอบมักเขียนภาพขึ้นตามความคิดหรือความถนัดของตนเองเป็นสำคัญ โดยมีได้ทดสอบเสียก่อนว่า ภาพนั้นจะมีความเหมาะสมกับเด็กแต่ละวัยหรือไม่

### ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นศิลปินผู้เขียนภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่มีชื่อปรากฏตามประวัติและวิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ทั้งที่เป็นศิลปินผู้เขียนภาพอิสระ เขียนภาพประจำสำนักพิมพ์ของรัฐ และเขียนภาพประจำสำนักพิมพ์ของเอกชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้รับการสุ่มมาเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อแสดงความคิดเห็นในแบบสอบถามเกี่ยวกับการเขียนภาพประกอบลักษณะต่าง ๆ ว่าภาพลักษณะใด มีความเหมาะสมกับเนื้อเรื่องของหนังสือสำหรับเด็กแต่ละประเภท ที่ระดับใด

### วิธีการรวบรวมข้อมูล

๑. การรวบรวมข้อมูลสำหรับนำมาวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเขียนภาพประกอบลักษณะต่าง ๆ ของศิลปินที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องของหนังสือแต่ละประเภท ได้ดำเนินการดังนี้

๑.๑ ศึกษาถึงภาพเขียนลักษณะต่าง ๆ ที่นำมาใช้เขียนประกอบเนื้อเรื่องหนังสือสำหรับเด็กแต่ละประเภทจากหนังสือ วารสาร ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และเอกสารการวิจัย

๑.๒ สร้างแบบสอบถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการเขียนภาพประกอบลักษณะต่าง ๆ ของศิลปิน ที่สุ่มมาเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อการวิจัย จำนวน ๓๐ คน

๑.๓ นำข้อมูลในแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความแปรปรวนแบบทางเดียว และทดสอบความแตกต่างระหว่างค่ามัชฌิมเลขคณิตที่ละคู่ ของความคิดเห็นเกี่ยวกับการเขียนภาพประกอบลักษณะต่าง ๆ ของศิลปินที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องหนังสือสำหรับเด็กแต่ละประเภท

๒. การรวบรวมข้อมูลสำหรับนำมาวิเคราะห์ประวัติและวิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ได้ดำเนินการดังนี้

๒.๑ ศึกษาประวัติและวิวัฒนาการของหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กนับตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๓๖๔-๒๕๒๒) เพื่อหาข้อมูล และรายละเอียดสำหรับนำมาวิเคราะห์ประวัติ วิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก

๒.๒ ศึกษาหนังสือสำหรับเด็กที่มีชื่อปรากฏตามประวัติและวิวัฒนาการของหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก เพื่อหาข้อมูล นำมาวิเคราะห์ลักษณะของภาพประกอบ สีของภาพประกอบ ประเภทของเนื้อเรื่อง และศิลปินผู้เขียนภาพประกอบ

๓. การรวบรวมข้อมูลสำหรับนำมาวิเคราะห์ชีวประวัติ และผลงานของศิลปินผู้เขียนภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ได้ดำเนินการดังนี้

๓.๑ ศึกษารายชื่อของศิลปินที่ปรากฏนามตามประวัติและวิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก เมื่อหาจำนวนของศิลปินทั้งหมด (Population Frame)

๓.๒ สร้างแบบสอบถามเพื่อสอบถามชีวประวัติ และผลงานของศิลปินผู้เขียนภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งมีชื่อปรากฏตามประวัติและวิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ที่สามารถติดต่อได้ จำนวน ๔๐ คน

๓.๓ นำข้อมูลในแบบสอบถามชีวประวัติ และผลงานของศิลปินมาวิเคราะห์หาคำร้อยละในด้านประเภทของศิลปิน อายุ การศึกษาในสถาบันศิลปะ ความถนัดในการเขียนภาพ ผลงานการเขียนภาพประกอบ และภาพประกอบที่ได้รับรางวัล

#### ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. ศิลปินซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน ตอบคำถามในแบบสอบถามความคิดเห็นที่สร้างขึ้นด้วยความจริงใจ เชื่อถือได้

๒. ชิวประวัติและผลงานของศิลปินผู้เขียนภาพประกอบ ศึกษาจากศิลปินที่มีชื่อปรากฏตามประวัติ และวิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ซึ่งสามารถทำการติดต่อได้ จำนวน ๔๐ คน



๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นในการเขียนภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กของศิลปิน และแบบสอบถามชีวประวัติและผลงานของศิลปินมีความเหมาะสมตรงตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

#### ข้อจำกัดในการวิจัย

๑. หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กในยุคแรก ๆ มักไม่ปรากฏนามผู้เขียนภาพประกอบ ทำให้ไม่ทราบถึงจำนวนที่แท้จริงของศิลปิน

๒. ศิลปินผู้เขียนภาพอิสระ มีที่ทำงานไม่เป็นหลักแหล่งแน่นอน ยากต่อการติดต่อเพื่อศึกษาชีวประวัติและผลงานให้ครบถ้วนได้ ตามที่ปรากฏในประวัติและวิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก

๓. ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่เป็นผลงานของศิลปิน ซึ่งนำมาประกอบการวิจัย ใช้วิธีถ่ายเอกสารเพื่อจำลองภาพจากต้นฉบับ ทำให้ภาพที่ปรากฏเป็นภาพขาวดำ ทุกภาพ

#### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. ทราบถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเขียนภาพประกอบลักษณะต่าง ๆ ของศิลปิน คือ ภาพการ์ตูน ภาพลายเส้น และภาพสีน้ำ ที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องของหนังสือสำหรับเด็กแต่ละประเภท

๒. ได้แนวทางในการสร้างภาพประกอบหนังสือที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องสำหรับนำไปใช้ปรับปรุงภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้น

๓. ได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติและวิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน

๔. ทราบถึงชีวประวัติและผลงานของศิลปินผู้เขียนภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ร่วมสมัยที่มีชื่อปรากฏตามประวัติและวิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก จำนวน ๔๐ คน

๕. เป็นแนวทางในการศึกษา วิจัย เรื่องภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ในด้านอื่น ๆ